

**O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISH YUZASIDAN
MAKTAB AMALIYOTCHI PSIXOLOGI TOMONIDAN AMALGA
OSHIRILAYOTGAN ISHLAR**

Haqqiyeva Gulnor Rashidovna

Toshkent shahar Bektemir tumani 347-maktab amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada maktab amaliyotchi psixologi tomonidan o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar, psixologik diagnostika, maslahat va kasbiy yo'naltirish faoliyatining mazmuni yoritiladi. Shuningdek, o'quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlashda psixologning roli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kasb-hunar, kasbga yo'naltirish, maktab psixologi, psixologik diagnostika, qobiliyat, qiziqish, motivatsiya, o'quvchi

KIRISH

Bugungi kunda o'quvchilarni kasb-hunarga to'g'ri yo'naltirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda maktab amaliyotchi psixologining o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki psixolog o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganib, ularni o'z qobiliyatiga mos kasb tanlashga yo'naltiradi.

Maktab amaliyotchi psixologi tomonidan olib boriladigan ishlardan biri — psixologik diagnostikadir. Bu jarayonda turli test, so'rovnomalar va kuzatish metodlari orqali o'quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va temperament xususiyatlari aniqlanadi.

Kasbga yo'naltirish ishlari davomida psixolog o'quvchilar bilan individual suhbatlar olib boradi. Suhbat orqali ularning orzulari, maqsadlari va kasblarga bo'lgan munosabati o'rganiladi.

Shuningdek, guruhiy trening va seminarlar tashkil etiladi. Bu mashg'ulotlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z imkoniyatlarini baholash va kelajak rejasini shakllantirishga yordam beradi.

Psixolog kasblar haqida ma'lumot berish ishlarini ham olib boradi. Turli kasblarning mazmuni, mehnat bozori talablari va kasb egalariga qo'yiladigan talablar tushuntiriladi. Kasbiy qiziqishlarni rivojlantirish maqsadida o'quvchilar turli tanlov, uchrashuv va amaliy mashg'ulotlarga jalb qilinadi. Bu esa ularning kasbiy dunyoqarashini kengaytiradi.

Maktab psixologi ota-onalar bilan ham hamkorlik qiladi. Ota-onalarga farzandining qiziqishi va qobiliyatiga mos kasb tanlash bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Shuningdek, psixolog o'quvchilarning emotsional holatini ham nazorat qiladi. O'ziga ishonchsizlik yoki kasb tanlashdagi ikkilanishlarni bartaraf etishda psixologik yordam ko'rsatadi. Kasb-hunarga yo'naltirish ishlari o'quvchilarning kelajakdagi

hayotiy muvaffaqiyatiga xizmat qiladi. Ongli ravishda tanlangan kasb shaxsning jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi.

Kasbga yo'naltirishga yoshlarning kasbni erkin va mustaqil tanlashning ilmiy-amaliy tizimi sifatida qarash lozim. U har bir shaxsning ham shaxsiy xususiyatlarini, ham xalq xo'jaligi manfaatlari nuqtai nazaridan mehnat resurslarini to'laqonli taiminlash, bozor iqtisodiyoti munosabatlari zaruriyatini hisobga olish kerak.

Hozirgi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablarida tashkil etilayotgan kasbga yo'naltirish ishlari o'quvchilarning jamiyatimizda o'z o'rnini topishlariga katta yordam beradi. Bu jarayonda mintaqaviy kasblarni targ'ib qilish bilan birgalikda, o'quvchilarga kasblar to'g'risida ma'lumot berish, konsultatsiyalar o'tkazishga yordam beradi. Shu bilan birgalikda kasbga yo'naltirish bo'yicha ta'lim muassasalarida psixologlarning, maktab pedagogik jamoasining vazifalarini, kasbga yo'naltirish tadbirlarini amalga oshirishda ham katta ahamiyat o'ynaydi.

Yoshlarga ta'lim –tarbiya beruvchi o'qituvchi, ustoz, murabbiy, ta'lim xodim, mutaxassis, rahbar nafaqat bilimdon, balki eng avvalo, yuksak insoniy sifatlar sohibi bo'lishi lozim. Darhaqiqat o'quvchi yoshlarning fanga qiziqishi yoki kasb-hunar tanlashni, uni o'rganish, malakali mutaxassis bo'lib yetishishiga talim- tarbiya beruvchilarning ma'lakali mutaxassis bo'lib yetishida ta'lim-tarbiya beruvchilarning ma'naviyasi axloqiy fazilati bilimda maxorati mehnat sevarligi fidoiyligi bir so'z bilan aytganda, ijtimoiy- madaniy kamoloti muhim ahamatga ega. Shuningdek ularning kasb madaniyati ham alohida o'rin tutadi. Zero mutaxassis xodimning maxorati yoki kasb madaniyati qanchalik yuksak bo'lsa, uning faoliyati shunchalik samarali bo'ladi.

Pedagog kadrlarni kasb mahoratini oshirishni, kasb madaniyatini yuksaltirishni hayotning o'zi taqozo etmoqda. Buning uchun esa o'quv tarbiya muassasalarida o'qituvchining kasb mahorati va kasb madaniyati haqida tez-tez kengash va suhbatlar o'tkazib turish ma'ruzalar o'qish foydadan holi bo'lmaydi. O'qituvchilar zamon talablaridan kelib chiqqan holda o'z faoliyati va bilimlarini nazorat qilish va baholash, xatolarini tahlil qilish, o'ziga o'qituvchilik sifatlarini rivojlantirish, o'z-o'zini qayta tayyorlash va tarbiyalash imkoniyatlariga duch keladi. Hozirgi vaqtda ta'lim- tarbiya ishi nafaqat vatanimiz kelajagi bo'lishi yoshlar hayotida, balki har bir kishi faoliyatida, umuman jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy tizimda o'ta ahamiyatlidir. Ta'lim- tarbiyasiz kelajakda o'z samaralarini beruvchi islohot yo'q. Axloq va madaniyatni yuksaltiruvchi vosita ta'lim- tarbiyadir madaniyatsizlik esa illat. Ijtimoiy hayotni takomillashtirish uchun insonning o'zi axloqiy jihatdan kamol topishi lozim inson butun hayoti orqali butun umri mobaynida tarbiyalanadi.

Maktab o'quvchilarida kasb-hunar tanlashga ko'malashishning asosiy maqsadi — umumiy o'rta ta'lim muassasalarida kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini tashkil etish, o'quvchilarda kasbiy bilimlarni va motivatsiyani, ijtimoiy hayotdagi kasbiy olamga moslashuv va jamoaviy hamkorlik ko'nikmalarni shakllantirish.

Bugungi kunda har bir insonning kasblar olamida o'z-o'zini topishi, kasbiy o'zligini anglashi, jamiyatda o'z o'rnini topishga intilishi va unga qiziqishlari kun sayin ortib bormoqda. Minglab kasblar ichida qaysi birini tanlash, unga shaxs moyilligi, layoqati va qiziqishlarining mos kelishi yoki kelmasligini bilish shaxs istiqbolida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa o'quvchi- yoshlarni kasbga yo'naltirish umumta'lim maktabi ishining tarkibiy qismidir. Ma'lumki, agar kasb to'g'ri tanlangan bo'lsa, inson uchun mehnat quvonch, ijodiy ilhom manbaiga aylanadi, bu esa inson uchun ham, jamiyat uchun ham foydalidir. Shu o'rinda psixologlarimiz ta'kidlaganidek, insonning o'zi hohlagan kasbni erkin tanlashi nihoyatda katta ahamiyatga ega. Inson sevgan ishi bilan shug'ullansa, u bu ishdan xursand bo'lishi, qanoat hosil qilishi, ko'p tashabbus ko'rsatishi, charg'imag' ayrat bilan ishlashi mumkin. Maktabda olib boriladigan faol o'quv faoliyati har bir o'quvchi o'z aqliy qobiliyati va eng avvalo tafakkur tiniqligini, mantiqan to'g'ri fikrlashni, tafakkurning mustaqil va original bo'lishini, topqirlikni, chuqur mulohaza qilishni, aqliy teranlik va o'ziga tanqidiy munosabatda bo'lishni rivojlantirish imkonini beradi.

Irodaviy sifatlarni, ya'ni: dadillik, qat'iyat, intizomlilik, o'ziga va o'z kuchiga ishonish, o'zini idora qila bilish, og'irvazmin bo'lish singari fazilatlarini rivojlantirishga ham harakat qilish kerak. Mana shu sifatlarning hammasi birga qo'shilib mehnatga bo'lgan qobiliyatni ta'minlaydi.

Kasb tanlash katta hayot yo'lidagi eng muhim qadamdir. Inson hayotda o'zini baxtli his etishi uchun albatta, atrofida mehribon, sevimli insonlar bo'lishidan tashqari, o'z qiziqishi bilan amalga oshiradigan kasb-hunarga ham ega bo'lishi zarur. Ba'zi yoshlar ko'p yillar orzu qilib yurgan mutaxassislik uchun oliy ta'lim muassasasiga hujjat topshirish damlari yaqinlashganda, «Men kelajakda shu sohaning mutaxassisi bo'la olamanmi, bunga mening bilimim va iqtidorim yetadimi?» — deb o'ylanib qoladilar. Ayrimlar o'zlarining ko'p yillik orzularidan ham voz kechib, hozirgi kunda dolzarb ahamiyatli o'rin tutayotgan sohaga qiziqib, kutilmaganda o'z fikrlarini o'zgartiradilar. Asosiysi, yoshlar to'g'ri yo'lni tanlash o'z hayotlari oldida juda katta mas'uliyatli vazifa ekanligini yaxshi bilishlari va faqatgina qiziqishlari yuqori bo'lgan kasb sirlarini egallashga intilishlari zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktab amaliyotchi psixologi tomonidan amalga oshirilayotgan kasbga yo'naltirish ishlari o'quvchilarning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlash, ularni mustaqil hayotga tayyorlash hamda to'g'ri kasb tanlashida muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Boltaboyev S.A va boshqalar. "Kasb tanlashga yo'llash" ma'ruzalar matni. Toshkent. Nizomiy nomli TDPU 2003

2. Musilmanov N.A, Mullaxmedov R.G “Kasb tanlashga yo’llash” Toshkent 2007
3. O’zbekiston Respublikasida o’quvchi yoshlarni kasb-hunarga yo’naltirish tizimini rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent. O’quvchilarni kasb-hunarga yo’naltirish va psixologik-pedagogik Respublika tashxis markazi. 2010
4. Ziyonet